

***Svenska Ekoturismföreningens remissvar
på det nationella skogsprogrammets underlagsrapporter***

Sammanfattning

Ekoturismföreningens remissvar har sin utgångspunkt i besöksnäringens möjligheter att utifrån ett mer besöksvänligt skogsbruk kunna bidra till fler jobb på landsbygden, regional tillväxt och växande exportintäkter. Detta kräver balans och prioritering mellan olika brukare av Sveriges skogar, vilket i sin tur förutsätter en samsyn kring centrala begrepp som hållbart skogsbruk. Redan idag är våra skogar en värdefull bas för turismen och dess årliga bidrag till landets turismintäkter kan uppskattas till någonstans mellan fem och 20 miljarder kronor.

Ekoturismföreningen delar flera av arbetsgruppernas målbilder som att *"mångbruk av skogar leder till ... nya typer av jobb skapas och landsbygden blomstrar"*. Och frågor kring *"avvägningar inom naturens gränser för att öka värdet av både skogsproduktion och skogens övriga ekosystemtjänster"*. Föreningen ställer sig även bakom förslagen om att öka kunskapen om mångbruk av skogens resurser, men med preciseringar att friluftsliv och naturturism med fördel hålls isär och att naturbaserad turism tydligt definieras som och hänförs till näringsverksamhet.

En av mångbrukets största utmaningar är att arbeta fram och förankra modeller där även mark- och skogsägare får del av turismens intäkter. Eftersom sådana modeller för tillfället saknas, välkomnar Ekoturismföreningen förslagen att naturbaserad turism i högre grad än idag ska växa och blomstra i skyddade skogar och områden. I andra hand bör ett mångbruk utvecklas på offentligt ägda marker, eftersom staten, regioner och kommuner får betydande skatteintäkter från turismen. När det gäller privata skogsägare vill vi se åtgärder som stimulerar fler markägare att aktivt medverka i och ta del av turismens intäkter, parallellt som praxis och rekommendationer i form av överenskommelser, avtal och arrenden mellan markägare och naturturismföretag växer fram mellan dess nationella företrädare. Regering och riksdag bör överväga om det behövs ytterligare incitament på det här området.

Ekoturismföreningen menar att en positiv utveckling av mångbruk och besöksvänligt skogsbruk tillsammans med andra åtgärder kan bidra till att naturbaserad turism inom en snar framtid kan axla en mer aktiv roll som jobbmotor på svensk landbygd.

Synpunkter utifrån ett besöksnäringssperspektiv

Förra året, 2015, omsatte svensk turism 281,7 miljarder kronor, sysselsatte 165 400 personer medan intäkterna från utländska besökare, turismens exportvärde, ökade med nästan 18 procent till hela 112,6 miljarder kronor. Svensk turism är också en av de näringar som har vuxit mest i Sverige under de senaste 15 åren. Den sammanlagda omsättningen har ökat med nästan 88 procent sedan millennieskiftet, sysselsättningen med 35 procent och exportvärdet med hela 177 procent.¹ Ekoturismföreningen, som är en naturlig del av landets besöksnäring, har därför som utgångspunkt för detta remissvar hur mer turism i och kring våra skogar kan bidra till nya jobb, regional tillväxt och större exportintäkter. Däremot saknar vi både resurser och kompetens för att kunna bidra med genomarbetade ståndpunkter när det gäller en rad andra avgörande frågor kring svenskt skogsbruk.

Efterlyses - en samsyn kring begreppet hållbart skogsbruk

En genomgång av de fyra arbetsgruppernas underlagsrapporter visar att begreppet "hållbart skogsbruk" och hur dagens skogsbruk förhåller sig till detta tolkas och definieras på olika vis. Det innebär att arbetsgrupperna har haft olika utgångspunkter för sina underlag och förslag. En konsekvens av detta blir att några förslag hamnar i konflikt med varandra. Detta är olyckligt och Ekoturismföreningen anser att ett nationellt skogsprogram kräver en samsyn kring grundläggande begrepp som "hållbart skogsbruk" för att nå största möjliga framgång.

En rimlig utgångspunkt för en djupare dialog och samsyn kring begreppet "hållbart skogsbruk", kan enligt Ekoturismföreningen vara att se till att miljö kvalitetsmålet **Levande skogar** uppnås, att 17 procent av landets olika skogstyper skyddas enligt **Nagoya-avtalet**, att den förra regeringens proposition **En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster** (2013/14:141) uppfylls och där målet är att 20 procent av skogsmarken skyddas och att den tidigare regeringens skrivelse **Mål för friluftslivspolitik** (2012/13:51) verkställs.

Högre krav på skogen som råvarukälla kan hämma framtidens turism

Även om ett ökat och effektivt mångbruk av skogen är fullt möjligt, inte minst när det gäller virkesproduktion tillsammans med tjänsteproduktion av upplevelser och äventyr i skogen, är det samtidigt uppenbart att våra skogar förväntas fylla allt fler av Sveriges behov. Inte minst gäller det förväntningar på framtida bränslen och råvaror för att ersätta material som idag kommer ifrån fossila källor. En målkonflikt på detta område är flera skogsbolags önskemål om att få avverka allt yngre skogar. Mängden äldre skogar, som uppskattas av stora grupper besökare, kommer då att minska, vilket riskerar att få negativa konsekvenser för turismen.

Svenska skogar genererar turismintäkter för flera miljarder kronor årligen

Vid sidan av virke, massaved och råvara för energiproduktion är turismen sannolikt den näring som skapar störst intäkter och sysselsättning med skogen som bas. Vilda och vackra

¹ Tillväxtverket - Turismens årsbokslut 2015 sidan 4 med nyckeltal för 2015.

skogar är en viktig, för att inte påstå en helt central del, i svensk attraktionskraft och en reseanledning som tillsammans med andra både skapar betydande besöksströmmar inom landet och dessutom i synnerhet bidrar till växande exportintäkter från internationella besökare. Intäkternas storlek i kronor och ören är svårt att beräkna exakt. Färska gränsundersökningar som Tillväxtverkets **Inkommande besökare i Sverige** (IBIS) ger dock en fingervisning om att det handlar om betydande belopp. Under perioden 2011 - 2014 uppgav runt tio procent av alla de tillfrågande internationella besökarna att de hade vandrat i skog och/eller berg under sin vistelse i Sverige. Även om val av resmål är komplexa processer där flera olika faktorer samverkar, så indikerar IBIS att skogen bidrar med exportintäkter i miljardklassen till Sveriges ekonomi. Utifrån tillgänglig statistik är det därför skäligt att anta att dessa uppgår till någonstans mellan ett par miljarder och tio miljarder kronor årligen. Det beloppet ska sedan kompletteras med ungefär lika stora intäkter från inhemsk turism. Med andra ord är det rimligt att anta Sveriges skogar årligen bidrar med turismintäkter i storleksordningen fem till 20 miljarder kronor.

Vi gillar målbilderna om mångbruk av skogens olika värden

Ekoturismföreningen välkomnar flera av de målbilder och visioner som ett par av skogsprogrammets arbetsgrupper formulerar. Särskilt gäller det att *”mångbruk av skogar leder till att människans ekologiska avtryck minskar såväl på det lokala planet som nationellt samtidigt som nya typer av jobb skapas och landsbygden blomstrar.”*² Eller när frågan ställs om hur vi skapar *”synergier och gör avvägningar inom naturens gränser för att öka värdet av både skogsproduktion och skogens övriga ekosystemtjänster?”*³ Vår förhoppning och ambition är därför att Sverige kan och bör utveckla system och affärsmodeller där i första hand virkesproduktion kombineras och kompletteras med tjänsteproduktion av upplevelser och äventyr i våra skogar som resulterar i väsentliga turismintäkter för Sverige.

Vi välkomnar insatser för att öka kunskapen om mångbruk av skogens resurser

Arbetsgruppernas underlagsrapporter är dock otillräckliga för en tillfredsställande förståelse och kunskapsnivå om de komplexa samband som finns mellan turism och skog, vilka ekonomiska värden som skapas och hos vem pengarna hamnar. Därför välkomnar Ekoturismföreningen åtgärdsförslag från arbetsgrupp 1 som **Kartlägg skogens alla värden** (3.1.1), **Skapa en centrumbildning för mångbrukande av skog** (3.1.2) och **Vässa forskning, högskola, universitet och yrkesutbildningar** (3.2.1).

För att tydliggöra besöksnäringens tjänsteproduktion av upplevelser och äventyr i våra skogar, föreslår vi dessutom att naturbaserad turism klassas som en näringsverksamhet, och inte som idag ofta redovisas som en delpost av skogens sociala värden. Även om det finns många beröringspunkter och gemensamma behov mellan friluftsliv och naturturism, gränsen mellan dessa två begrepp inte är knivskarp utan tvärtom omfattar en vidsträckt gråzon, är det viktigt att hålla isär dessa två begrepp. Naturturism innebär per definition förflyttad

² Sidan 19 i underlagsrapport från arbetsgrupp 1 - Tillväxt, mångbruk, värdeskapande av skogen som resurs.

³ Sidan 8 i underlagsrapport från arbetsgrupp 2 - Virkesproduktion, övriga ekosystemtjänster och naturens gränser

konsumtion i form av boende, måltider, resor, guide upplevelser och andra turismtjänster. En avgörande del av friluftslivet inkluderar däremot ingen direkt konsumtion på besöksmålet och medför ibland inte heller någon förflyttning utanför hemkommunen. Ett nödvändigt förtydligande är därför att skog kan skapa sysselsättning, bidra till skatter och exportintäkter både genom virkesproduktion och som tjänsteproduktion av skogliga upplevelser. Eller i form av lyckade kombinationer av dessa två näringsverksamheter.

Vår erfarenhet är att flera myndigheter ofta har saknat ett tydligt näringsperspektiv i insatser kring bland annat skogens sociala värden. Fokus har då i första hand hamnat på rekreation för storstädernas befolkning och i underordnad grad på behovet av att skapa sysselsättning och regional tillväxt på landsbygden. Därför är det viktigt att även nationella och regionala företrädare för besöksnäringen i allmänhet och den naturbaserade turismen i synnerhet inkluderas i nämnda kartläggningar, centrubildningar och insatser på högskolor och inom forskningen.

Det krävs långsiktigt hållbara affärsmodeller för mångbruk av skogens resurser

En av de största utmaningarna kring tjänsteproduktion av skogliga upplevelser är att det ofta är olika aktörer som står för merkostnader och/eller uteblivna intäkter å ena sidan och turismens intäkter å den andra. Ekoturismföreningen vill naturligtvis se ett skogsbruk som i högre grad än idag anpassas till och respekterar turismens möjligheter att skapa jobb, regional tillväxt och exportintäkter.

Däremot är det ohållbart att skogs- och markägare ska stå för kostnaderna, medan andra aktörer som bensinbolag, transportörer, klädbutiker, handel, boenden, restauranger och aktivitetsbolag får intäkterna. Forskning visar exempelvis att svenskt friluftsliv omsätter närmare 100 miljarder kronor varje år,⁴ och att pengarna i första hand läggs på boende och i andra hand på utrustning och kläder. Markägarnas intäkter är i sammanhanget försumbara. Ett besöksvänligt skogsbruk hänger därför intimt samman med utmaningen att även skogs- och markägarna ska gynnas av en växande naturturism. Vi uppfattar att det är denna utmaning som arbetsgrupp 1 försöker ringa in i följande formulering under åtgärdsförslag ***Skapa incitament för ökat mångbruk av skog*** (3.1.3) - *”förutsättningen för ett ökat mångbruk av de olika värden som skapas i och av våra skogar är att det finns ekonomiska incitament för markägare och entreprenörer.”*⁵

Ekoturismföreningen ställer sig därför positiv till stora delar av innehållet under detta åtgärdsförslag, men vill ännu en gång framhålla behovet av att inkludera nationella och regionala företrädare för besöksnäringen i allmänhet och den naturbaserade turismen i synnerhet.

Den största utmaningen på det här området finns kring turism på annans mark och där skogen ägs av privata aktörer. Ett första naturligt steg vore att bejaka och stödja den process som LRF och Ekoturismföreningen redan har initierat kring turism på annans mark. Detta

⁴ Ekonomiska värden i svenskt friluftsliv - Fredman, Svensson, Lindberg och Holmstedt (2010)

⁵ Sidan 24 i underlagsrapport från arbetsgrupp 1 - Tillväxt, mångbruk, värdeskapande av skogen som resurs.

ligger helt i linje med innehållet i åtgärdsförslag **Mer folk i skogen och mer skog i folket** (3.2.3)⁶ och snarlika ambitioner formulerades redan av den tidigare regeringen i skrivelsen **Mål för friluftslivspolitiken** (2012/13:51).

Samtidigt är det viktigt att ta tillvara det intresse för alternativt skogsbruk, som redan idag finns bland många privata skogsägare för skogen som resurs för andra verksamheter än ren virkesproduktion. I Skogsbarometern 2015⁷ svarar lika många (23 procent) att jakt liksom etanol- & metanproduktion kommer vara skogens främsta framtida användningsområde vid sidan av ren virkesproduktion. 18 procent svarar turism och rekreation, medan 17 procent inte vet och 14 procent anger något annat. Detta intresse för att sköta skogen på andra sätt, hämmas dock av bristen på rådgivning, kunskap om alternativ skötsel och skogsmaskiner som är anpassade för ett mångbruk av skogen.

Offentligt ägda skogar kan och bör gå före kring mångbruk av skogen

På statligt och annan offentligt ägd mark finns det dock möjlighet att redan idag börja stimulera ett mångbruk av skogens olika värden. Detta eftersom turismens exportvärde på drygt 112 miljarder kronor under 2015 bland annat inkluderade momsintäkter till statskassan på 14,6 miljarder kronor.⁸ Det finns med andra ord redan idag ett tydligt samband mellan Sverige som ett spännande och attraktivt resmål för internationella besökare, ett besöksvänligt mångbruk av skogen och intäkter i form av moms till statskassan. Däremot saknas underlag kring hur mycket av ovanstående momsintäkter som kan hänföras till de svenska skogarna. En rimlig gissning är dock att det sannolikt handlar om ett antal hundra miljoner kanske upp till en miljard kronor årligen, det vill säga någonstans mellan fem och tio procent av de totala momsintäkterna. Ekoturismföreningen menar därför att det redan idag finns goda skäl för att statligt och offentligt ägda aktörer som Sveaskog, Statens Fastighetsverk, regioner och kommuner kan gå före på det här området och börja förverkliga flera av de tankar och goda ambitioner som presenteras under åtgärdsförslag som **Skapa Arena skogen – regionala utvecklings- och samverkansforum** (3.3.1) och **Växla upp jobbskapande och företagsutveckling inom skogens mångbruk** (3.3.3)

Samtidigt är det viktigt att dessa insatser inriktas på resultat i närtid. Det bör därför övervägas om inte konkreta utvecklingsinsatser, som exempelvis den nyligen avsatta buffertzonen på Sveaskogs mark runt Tivedens nationalpark, kan vara effektivare vägar framåt jämfört med nya samverkansforum mellan olika myndigheter. Även här vill vi betona behovet av att inkludera nationella och regionala företrädare för besöksnäringen i allmänhet och den naturbaserade turismen i synnerhet.

Ett annat förslag är att utveckla mångbruket i form av turism och virkesproduktion i och runt Sveaskogs ekoparker. Ekoturismföreningen presenterade tidigare i år ett sådant förslag till samverkan för Sveaskogs ledning och väntar nu på ett svar från företaget.

⁶ Sidan 31 och 32 i underlagsrapport från arbetsgrupp 1 - Tillväxt, mångbruk, värdeskapande av skogen som resurs.

⁷ Skogsbarometern 2015 från Swedbank, Sparbankerna och LRF Konsult.

⁸ Tillväxtverket - Turismens årsbokslut 2015

Turismen kan växa och blomstra i skyddade områden

Naturbaserad turism är ett relativt nytt segment inom svensk besöksnäring. Det präglas av mindre företag där det finns potential att både öka lönsamheten och förbättra företagets affärsmässighet. Därför talar flera starka skäl för att natur- och ekoturism med fördel och i ett första skede bör växa och blomstra i nationalparker, reservat och andra skyddade områden. Vetenskapen om att skogen inte kommer avverkas eller inga andra stora ingrepp kommer att ske, ger företagen en sorts rådighet över resursen utan att själv behöva äga den. Detta bör rimligen underlätta långsiktiga investeringar, men även bidra till ett ökat fokus på den egna affärsmässighet som exempelvis produktutveckling, prissättning, marknadsföring och värdskap. På längre sikt, när branschen har förbättrat lönsamhet, produktionsprocesser och den egna kompetensen, kommer det att finnas fler erfarna entreprenörer som även kan nå framgång utanför skyddade områden. Utifrån en stark, mer mogen och framgångsrik bransch blir det också lättare att bedöma lönsamhet och affärsmässighet mellan olika alternativ som exempelvis ett utpräglat industriellt skogsbruk, olika former av mångbruk eller en prioriterad satsning på just natur- och ekoturism.

Eftersom Ekoturismföreningen under lång tid har arbetat med möjligheterna att utveckla turismen i skyddade områden, är det därför extra glädjande när arbetsgrupp 1 under åtgärdsförslag ***Skapa incitament för ökat mångbruk av skog*** (3.1.3) föreslår att *”formellt skyddad natur tillgängliggörs och marknadsförs för att utvecklas som besöksmål. Lokala entreprenörer och aktörer som verkar i sådana områden stimuleras och synliggörs.”*⁹ Förslagets legitimitet förstärks också av att arbetsgrupp 1 inkluderar företrädare från flera ideella föreningar som Friluftsrådet, Naturskyddsföreningen, Hela Sverige ska leva, Svenska Jägarförbundet och Världsnaturfonden.

Turismen en framtida jobbmotor på landsbygden

Uppdraget för arbetsgrupp 1 definierades utifrån skogsprogrammets övergripande vision *”Skogen - det gröna guldets - ska bidra med jobb och hållbar tillväxt i hela landet samt till utvecklingen av en växande bioekonomi.”* Ekoturismföreningen delar den visionen och menar att inte minst naturbaserad turism har särskilt goda förutsättningar att kunna bidra till nya jobb på landsbygden. Inom det traditionella skogsbruket är den nedåtgående trenden med allt färre sysselsatta och arbetade timmar tydlig. Under de senaste 40 åren har antalet arbetade timmar i skogsbruket halverats från 70 miljoner (1972) till drygt 30 miljoner arbetstimmar (2013).¹⁰ De senaste 15 åren har antalet arbetstimmar varit relativt konstant med två tydliga trender. Jobben bland skogsentreprenörerna ökar, samtidigt som antalet anställda inom det storskaliga skogsbruket minskar. Inom samma period har, som tidigare nämnts, sysselsättning inom svensk besöksnäring växt med 35 procent. Även om tillväxten har varit större i storstäder och på väletablerade turismdestinationer är de flesta bedömare överens om att turismen har skapat ett antal tusen nya arbetstillfällen på landsbygden under

⁹ Sidan 24 i underlagsrapport från arbetsgrupp 1 - Tillväxt, mångbruk, värdeskapande av skogen som resurs.

¹⁰ Figur 12.4 Antal arbetstimmar i skogsarbete i Skogsstatistisk årsbok för 2014

de senaste 15 åren.¹¹ Redan idag sysselsätter också besöksnäringen fler personer än det traditionella skogsbruket i utpräglade skogskommuner i Norrlands inland.¹²

Ekoturismföreningens ståndpunkt är att potentialen dessutom är betydligt större. Basen för denna framtida jobbmotor kan både vara duktiga företagare i skyddade skogar och ett mångbruk av skogen där naturturism kombineras med ett besöksvänligt skogsbruk. Många frågor återstår dock att besvara kring vad är ett besöksvänligt skogsbruk, hur fungerar det i praktiken och hur ser dess ekonomi ut? Några grundläggande svar finns emellertid redan. Det handlar om skogar med en större andel äldre träd, hög biologisk mångfald och god variation. Faktorer som tillsammans stimulerar till vandring, ridning, promenader, äventyr, guidade upplevelser och andra naturupplevelser. Vi konstaterar också att en besökare inte reser till ett enskilt skogsbestånd, utan bedömer resmålet utifrån ett landskapsperspektiv.

Sedan är det helt nödvändigt att komplettera aktiviteter, äventyr på egen hand och guidade upplevelser med ett brett utbud av boende, måltider och andra turismtjänster, eftersom det är här som merparten av turismens omsättning sker och därmed flest jobb skapas. Runt landsbygdens shoppingsektor som gårdsbutiker finns dessutom intressanta nischer att utveckla kring försäljning av vilt- och naturbeteskött, lokalt odlade grönsaker, andra livsmedel och kanske även lokalt förädlade skogsprodukter. Vi vill därför än en gång framhålla vikten av att dessa komplexa samband mellan turism och skogsbruk och behov av anpassade skötselåtgärder testas i full skala på en eller flera platser runt om i Sverige. Ur det perspektivet är det kommande arbetet kring mångbruk av Sveaskogs skogar runt Tivedens nationalpark inte bara av lokalt och regionalt intresse, utan en spännande möjlighet som kan bidra till jobb och hållbar tillväxt runt många andra svenska skogar.

Västervik den 13 november 2016

För Svenska Ekoturismföreningen

Leif Öster

Styrelseledamot och ansvarig för skogs- och markägarefrågor

Per Jiborn

Generalsekreterare

¹¹ Tusentals nya jobb i glesbygd. Ekoturismföreningens webbplats 20 november 2013

¹² Motorsågsmassakern. Det finns alternativ, men lagen kräver kalhyggen. Maciej Zarembas i Dagens Nyheter den 6 maj 2012.